ABDULLAH b. İDRÎS

(عبدالله بن إدريس)

Ebû Muhammed Abdullāh b. İdrîs
b. Yezîd el-Evdî el-Kûfî
(ö. 192/807-808)

Kûfeli tanınmış muhaddis ve kıraat âlimi.

110 veya 120 yılında doğduğuna dair kendisinden nakledilen iki rivayetten başka, 115'te doğduğu da söylenmektedir. Rivayet ettiği hadisleri babasından, A'meş, Süfyân es-Sevrî, Hişâm b. Urve, Şu'be, Mâlik b. Enes vb. birçok hadisçiden dinledi. Kıraatı da Nâfi' ve A'meş'ten öğrenerek ikinci asrın sayılı kıraat âlimlerinden biri oldu. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında ise hocası Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübârek, Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn ve İshak b. Râhûye gibi imamlar vardır. İmam Mâlik onun hem dostu, hem de hocasıydı; bununla birlikte kendisinden hadis rivayet etmiştir. İmam Mâlik *el-Muvatta'*da onun adını zikretmemişse de, "Ali'den (Ali b. Ebû Tâlib) bana ulaştığına göre..." diyerek "ta'lîkan" rivayet ettiği hemen bütün hadisleri Abdullah b. İdrîs'ten almıştır. Muhtemelen aralarındaki bu yakınlıktan dolayı, Abdullah Kûfe'de oturmasına rağmen fetvalarının çoğunda Medine ehlinin görüşlerine meylederek Kûfeliler'e muhalif kalmıştır.

Abdullah b. İdrîs'in geniş bilgisi, üstün ahlâkı, hadis rivayetindeki titizlik ve güvenilirliği sebebiyle, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hâtim gibi hadis imamları ondan övgüyle söz etmişlerdir. Halifelere ve devlet büyüklerine yaklaşmaktan son derece çekinmiş ve devlet hizmeti kabul etmemiştir. Hârûnürreşîd tarafından kendisine teklif edilen Kûfe kadılığını, "Ben kadılığa lâyık değilim" diyerek reddetmiştir. Bunun üzerine halife ona, "Keşke seni görmeseydim" deyince o da halifeye, "Keşke ben de seni görmeseydim" şeklinde karşılık vererek hiç kimseden çekinmediğini göstermiştir. Hatta o, arkadaşı Hafs b. Gıyâs'ın hem kadılık vazifesini kabul etmesini, hem de Bağdat'tan ayrılacakları sırada halife tarafından yol masrafı olarak gönderilen parayı almasını hoş karşılamadığı gibi, bu maksatla kendisine sunulan beş bin dirhemi de (veya dinar) reddetmiştir. Halifenin, hiç değilse oğlu Me'mûn'a hadis rivayet etmesi doğrultusundaki isteğine de, "Oğlun bize başka öğrencilerle birlikte gelirse ona da hadis rivayet ederiz" cevabını vermiş, böylece hiç kimseye özel muamele yapamayacağını bildirmiştir. Rivayet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'nin tamamında yer almıştır. Abdullah b. İdrîs, 192 (807-808) yılı zilhicce ayında vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, VI, 389; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931, IX, 415-421; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, IX, 42-48; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 282-284; İbnü'l-Cezerî, *Gāyetü'n-nihâye* (nşr. G. Bergstraesser), Kahire 1351-52/1932-33, I, 409-410; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 144-146; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhîb*, Bulak 1301 → Beyrut 1399/1979, s. 190-191.

TALÂT KOÇYİĞİT

ABDULLAH-I İLÂHÎ

(عبدالله إلهي)

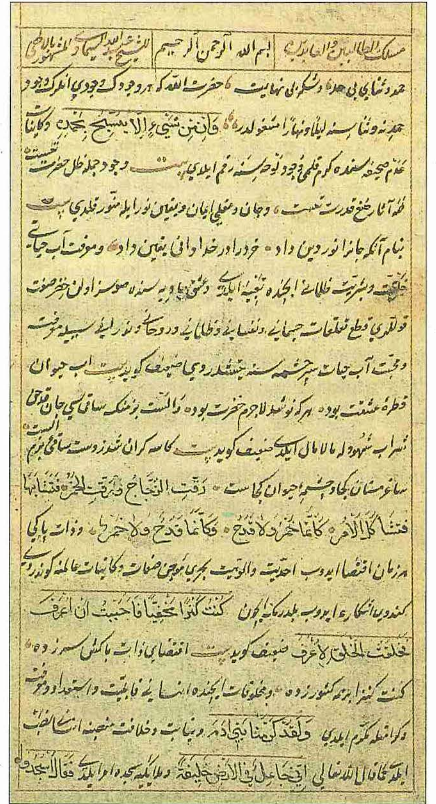
(ö. 896/1491)

Nakşibendiyye tarikatının Anadolu ve Rumeli'de yayılmasına öncülük eden mutasavvıf, âlim ve şair.

Kütahya'nın Simav kasabasında doğdu. Molla İlâhî veya Abdullah Simâvî olarak da tanınır. İlk öğrenimine doğduğu yerde başladı. Daha sonra devrin ilim merkezi İstanbul'a giderek Zeyrek Medresesi'nde tahsiline devam etti. Kendisinden ders okuduğu Mevlânâ Ali et-Tûsî ile Horasan bölgesine gitti. Bir müddet sonra tasavvufa meyletti ve sûfîlerle birlikte olmaya başladı. Tasavvufa olan meyli, kitaplarını satıp paralarını fakirlere dağıtacak derecede hayatını etkilemiştir. Semerkant'a gidip devrin en meşhur mutasavvıflarından Ubeydullah Ahrâr'a intisap etti. Seyrü sülûkünü tamamlayıp icâzet aldıktan sonra Buhara'ya geçti. Bir yıl, yani dokuz **erbaîn*** çıkarıncaya kadar Bahâeddin Nakşibend'in mezarının yanında ibadet ve tefekkür hayatı yaşadı. Bu mânevî ilişki, onun Üveysî-meşrep bir sûfî olarak tanınmasına sebep oldu. Tekrar Semerkant'a dönen Abdullah-ı İlâhî'ye mürşidi, görev alanı olarak Anadolu'yu gösterdi. Simav'a dönerken uğradığı ilim merkezlerinde devrin âlim ve sûfîleriyle görüşerek sohbetlerde bulundu. Bunların en önemlilerinden biri, Herat'ta görüştüğü Molla Câmî idi. Daha sonraki yıllarda halifesi Ahmed-i Buhârî'nin müridi Lâmiî Çelebi, Molla Câmî'nin meşhur eseri *Nefehâtü'l-üns*'ü Farsça'dan Türkçe'ye çevirecektir.

Abdullah-ı İlâhî Simav'a dönünce dergâhını kurarak Nakşibendîliği yaymaya başladı. Medrese ilimlerini de bildiği için çevresinde toplananların sayısı hızla arttı ve kısa sürede şöhreti İstanbul'a kadar yayıldı. Böylece Lâmiî Çelebi'nin ifadesiyle, "Tarîk-ı hâcegân âvâzesi vilâyet-i Rûm'a münteşir oldu" (*Nefehât Tercümesi*, s. 461). Bir müddet sonra İstanbul'a gelmesi teklif edildi. Ancak o, bu daveti ihtiyatla karşıladı. Fakat Fâtih Sultan Mehmed davetinde ısrar edince, Semerkant'tan kendisiyle beraber Anadolu'ya gelen müridi Emîr Ahmed-i Buhârî'yi İstanbul'a gönderdi. Emîr Buhârî, durumu Farsça bir beyitle üstü kapalı bir şekilde şeyhine bildirince İstanbul'a gitmeyi biraz daha geciktirdi. Nihayet Fâtih'in ölümünden sonra Manisalı Kazasker Çelebi Muhyiddin'in ısrarlı davetleri üzerine İstanbul'a gitmeye razı oldu. Çelebi'nin kendisi ve dervişleri için hazırladığı derviş hücrelerinde oturmayı reddedip artık metruk

Abdullah-ı İlâhî'nin *Meslekü't-tâlibîn ve'l-vâsılîn* adlı eserinden bir sayfa (Topkapı Sarayı Ktp. H. 305, 1b)

olan Zeyrek Medresesi'nde ikamet etmeye başladı. Kısa sürede büyük kalabalıklar etrafını sarınca daha sakin bir yer aramayı düşündü ve Evrenoszâde Ahmed Bey'in teklifini uygun bularak Selânik'e 40 km. uzaklıkta bulunan Vardar Yenicesi'ne gitti, Evrenoszâde'nin yaptırdığı hankaha yerleşti ve ölümüne kadar oradan ayrılmadı. Yenice'de halkı irşad etmeye devam ettiği biliniyorsa da Rumeli'de halife bıraktığına dair bir kayıt yoktur. Burada kaldığı süre içinde, mürid yetiştirmiş olmaktan çok, eser telif etmekle uğraşmış olmalıdır. Evliya Çelebi, Molla İlâhî'nin bölgedeki tesirlerinden ve Vardar Yenicesi'ndeki türbesinden uzun uzun bahsetmiş (bk. *Seyahatnâme*, VIII, 175-176), Bursalı Mehmed Tâhir de türbeyi ziyaret ettiğini söylemiştir. Ancak daha sonraki yıllarda bu bölgeyi gezen sanat tarihçileri Semavi Eyice ve Ekrem Hakkı Ayverdi, türbe ile ilgili herhangi bir ize rastlayamamışlardır.

Abdullah-ı İlâhî'nin, hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Ahmed-i İlâhî adlı bir sûfî ile çağdaş olması, bazı konuların birbirine karıştırılmasına sebep olmuştur. Şiirlerinde İlâhî mahlasını kullanan bu sûfîlerin ikisi de Nakşî ve Melâmî-meşreptir. Bu durum, eserlerinin birbirine nisbet edilmesinin yanı sıra, Fâtih'in İstanbul'a davet ettiği ve Ayasofya Camii'nde vaazlarını dinleyip sohbet ettiği İlâhî'nin kim olduğu meselesini de gündeme getirmiştir. Sadreddîn-i Konevî'nin *Miftâḥu'l-ġayb* adlı eserinin şârihi Ahmed-i İlâhî olduğu halde, Kâtip Çelebi'den beri (bk. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1768) bu şerh Abdullah-ı İlâhî'ye nisbet edilegelmiştir. Fâtih'in Ayasofya'da dinlediği ve bazı tasavvufî konuları kendisiyle soru-cevap şeklinde konuştuğu sûfî de Abdullah-ı İlâhî değil, Ahmed-i İlâhî'dir. *İlâhî Divanı* adıyla elimizde tek nüshası bulunan eser ise muhtemelen Ahmed-i İlâhî'ye aittir.

Abdullah-ı İlâhî'nin, eser ve sohbetleriyle Osmanlı topraklarında yaymaya çalıştığı tasavvufî düşünce, sadece bağlı olduğu Nakşibendiyye açısından değil, genel tasavvuf düşüncesi ve tarikatlar tarihi açısından da önemlidir. Onun özellikle Anadolu ve Rumeli bölgesinde vahdet-i vücûd düşüncesinin yaygınlık kazanmasında tesiri büyüktür. Şeyh Bedreddin'in *Vâridât*'ının ilk şârihi olması da üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Şeyh Bedreddin olayından sonra (bk. **BEDREDDİN SİMÂVÎ**), Bedreddînîler diye tanınan taraftarları üzerinde devletin uyguladığı sert baskılara rağmen, Bedreddin'i bir ârif olarak değerlendirmesi ve muarızlarının onu anlayamadıklarını iddia etmesi, kendisinin fikrî cesaretini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Dervişin "kalenderî-sîret ve melâmî-sıfat" olması gerektiğini ileri süren Abdullah-ı İlâhî, mürid ve mürşidde bulunması icap eden özellikleri, Necmeddîn-i Dâye'nin *Mirṣâdü'l-ʿibâd* adlı eserinden nakledererek açıklamıştır. Ona göre kişi, kâmil bir mürşide intisap ederek **sülûk*** ünü tamamlamalıdır. İnsanın mânevî eksikliği kitap okumakla giderilemez. Ancak mürşid bulamayan kimse, Allah'a gerçekten teveccüh ederse O'nun inayeti, enbiya ve evliyanın yardımı ile de mânen olgunlaşabilir. Bununla birlikte o, Üveysîlik diye adlandırılan bu yolla seyrü sülûkü tamamlamanın çok zor ve bunu başaranların sayısının çok az olduğu kanaatindedir. Ona göre insan ilk dinî bilgileri aldıktan sonra seyrü sülûkünü tamamlamalı, daha sonra zâhirî ilimleri öğrenmelidir. Bunun aksi yapıldığı takdirde birtakım zorluklarla karşılaşılır. İnsanın Allah'a ulaşmasına engel olan ve gönül yolunu kesen harâmîlerden bahsederken, "Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek, insanlara güzel gösterilmiştir..." (Âl-i İmrân 3/14) âyetindeki ilâhî uyarıyı hatırlatır. Felsefî şüphelerin, bid'at ve dalâlet ehlinin, mülhidler, zındıklar, Müşebbihe, Muattıla ve Dehriyye'nin de birer harâmî olduğunu söyler (bk. *Meslekü't-tâlibîn*, Süleymaniye Ktp., Uşşâkī Tekkesi, nr. 25, vr. 73ᵇ).

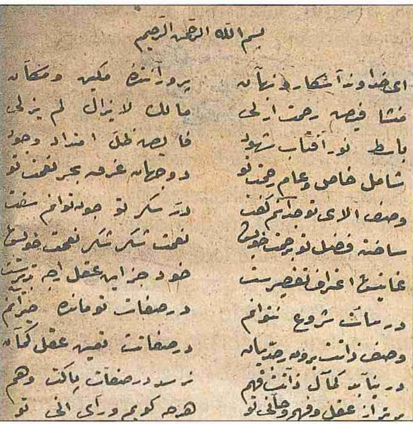
Nâz* ın mâşuklara, **niyâz*** ın âşıklara ait bir hal olduğunu ifade eden Abdullah-ı İlâhî, **tecellî*** fikri üzerinde geniş olarak durur. Ona göre tasavvufî düşüncedeki sapmaların temel sebeplerinden biri de ruhî tecellînin, rahmânî tecellî olarak değerlendirilmesidir. Bir başka ifadeyle ruhanî tasarruf, ruhanî cezbe ile, rabbânî tasarruf da rabbânî cezbe ile karıştırılmaktadır. Müridlerini irşad konusunda fazla istekli olan bazı sûfîlerin rahmânî değil de ruhanî tasarruf sahibi olduklarının iki önemli belirtisi vardır: Enâniyet sahibi olmaları ve müridleri üzerindeki tesirlerinin sürekli olmaması (bk. *Zâdü'l-müştâkīn*, Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 420, vr. 15ᵇ). Molla İlâhî "ene'l-hak", "sübhânî mâ a'zame şânî" gibi **şathiye*** lerden söz ederken **ittihad*** konusuna da açıklık getirmektedir. Ona göre bu makamdaki ittihad, iki şeyin birleşip aynileşmesi değil, bir tarafın muhtefî (gizli) olmasıdır (bk. *Zâdü'l-müştâkīn*, 86ᵃ).

Molla İlâhî, Nakşibendîliğin ve aşk, vecd ve vahdet-i vücûda dayalı tasavvufî düşüncenin Anadolu ve Rumeli'de yayılmasına hizmeti geçen sûfîlerin başında gelir. Onu takip edenlerin de Mevlânâ ve İbnü'l-Arabî'nin eserleriyle açıklık kazanan vahdet-i vücûd düşüncesinin Osmanlı topraklarında yer bulmasında önemli tesiri vardır. Halifesi Mahmud Çelebi'nin müridlerinden, Sürûrî mahlaslı Gelibolulu Muslihuddin Mustafa (ö. 969/1561), *Mesnevî*'yi Türkçe'ye ilk çeviren Sûfîdir. His ve duyuşa dayalı Horasan tasavvuf mektebinin tabii sonucu olarak, şiir unsuru onun eserlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Osmanlı döneminde Vardar Yenicesi'nin yetiştirdiği Hayâlî, Hayretî, Usûlî gibi şairler dikkati çekmektedir. Melâmî neşvenin Rumeli'de tanıtılmasında ve bu bölgede bugüne kadar uzanan Melâmîliğin tarihçesinde Abdullah-ı İlâhî'nin önemli bir yeri vardır. Ancak onun Melâmiyye, vahdet-i vücûd ve *Vâridât* çizgisindeki tasavvuf anlayışı, daha sonraki Nakşibendî muhitlerde tesirini kaybedecektir.

Abdullah-ı İlâhî'nin en meşhur müridleri Emîr Ahmed-i Buhârî, Muslihuddin Tavîl ve Âbid Çelebi'dir. Emîr Ahmed-i Buhârî'nin İstanbul Fatih'te kurduğu tekke (bk. **EMÎR BUHÂRÎ TEKKESİ**), halifeleri Lâmiî Çelebi, Mahmud Çelebi, Pîr Halîfe-i Hamîdî ve Hakîm Çelebi ile devam etmiştir. Bu dönemlerdeki kaynaklarda Nakşibendî silsilesi şöyle verilmektedir: Ubeydullah Ahrâr, Molla İlâhî, Ahmed-i Buhârî, Hakîm Çelebi, Nakşibendzâde Mustafa, İlâhîzâde Yâkub, Ahmed Tirevî, Ömer Bâkî, Şeyh Nasrullah. Bu silsile, Müceddidiyye'nin Anadolu'da yayılmasıyla değişikliğe uğramıştır.

Eserleri.

1. *Keşfü'l-vâridât li-ṭâlibi'l-kemâlât ve ġāyeti'd-derecât.* Bedreddin Simâvî'nin meşhur *Vâridât* adlı eserinin Arapça şerhidir. Şerh yapılırken Attâr, Mevlânâ ve özellikle İbnü'l-Arabî'nin eserlerinden istifade edilmiş, yer yer şiir unsuruna baş vurulmuştur. Kâtip Çelebi'nin kaydettiğine göre eser, *Vâridât* üzerinde yapılmış ilk şerhtir. 890 (1485)

Abdullah-ı İlâhî'nin *Esrarnâme* adlı eserinden bir sayfa (Süleymaniye Ktp., Hâşim Paşa, nr. 15)

istinsah tarihli bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1235). **2.** *Meslekü't-tâlibîn ve'l-vâsılîn.* Tasavvufî hayatın âdâb ve erkânına dair bilgi veren bu eser 888'de (1483) kaleme alınmıştır. Abdullah-ı İlâhî, kitabın başlarında, eserini Arapça ve Farsça bilmeyenler için Türkçe olarak yazdığını ifade etmiştir (Süleymaniye Ktp., Uşşâkî Tekkesi, nr. 25; Lala İsmâil, nr. 140; İbrâhim Efendi, nr. 64).**3.** *Zâdü'l-müştâkīn.* Vardar Yenicesi'ne gittikten sonra kaleme aldığı bu Türkçe eser, yüzden fazla tasavvuf ıstılahının açıklamasını ihtiva etmektedir. Molla İlâhî bu eserine mensur münâcâtlarla başlamıştır (Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 420; Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 5031). **4.** *Esrarnâme.* Tasavvufî ahlâkla ilgili olan bu eser de Türkçe'dir (Süleymaniye Ktp., Hâşim Paşa, nr. 15). **5.** *Risâle-i vücûd.* Vahdet-i vücûd konusunda kaleme alınan Arapça bir eserdir (Süleymaniye Ktp., Mihrişah, nr. 203). **6.** *Risâle-i Ahadiyye.* Farsça yazılan eser, **hazarât-ı hams, âlem-i ceberût, âlem-i lâhût, âlem-i hakāik, cem'u'l-cem', gaybü'l-mechûl, mâhiyyetü'l-mâhiyyât, hüviyyet-i gayb, ahadiyyet** gibi terimleri incelemiştir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1390). **7.** *Menâzilü'l-kulûb.* Rûzbihân-ı Baklî'nin *Risâle-i Kuds* adlı eserine Farsça olarak yaptığı şerhtir. Bu şerh, Muhammed Takī'nin *Rûzbihânnâme* adlı eserinin içinde yayımlanmıştır (Tahran 1968, s. 387-421).

Aşağıdaki eserler de Molla İlâhî'ye nisbet edilmektedir: *Kenzü'l-esrâr* (Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 868). *Necâtü'l-ervâh, Risâle-i Molla İlâhî* veya *Risâle-i Es'ile ve Ecvibe* (bk. Süleymaniye Ktp., Mihrişah, nr. 195; İbrâhim Efendi, nr. 867; Topkapı Sarayı Ktp., Yeniler, nr. 17) adlarıyla da anılan bu eserin Molla İlâhî'nin çağdaşı Ahmed-i İlâhî'ye ait olması ihtimali daha kuvvetlidir. *Mi'râciyye.* Molla İlâhî'ye nisbet edilen bu esere henüz rastlanmamıştır. *Dîvân.* Bursa Eski Eserler Kütüphanesi'nde (Orhan Ktp., nr. 1223) kayıtlı 128 sayfalık bu divanın 115 sayfası Farsça, 13 sayfası Türkçe'dir. İsmail Hikmet Ertaylan bunu *İlâhî Divanı* adıyla neşretmiş ise de (İstanbul 1960) eserin hangi İlâhî'ye ait olduğu hâlâ kesin olarak ortaya çıkarılamamıştır.

Molla İlâhî'nin Türkçe eserlerinin XV. yüzyıl Türk nesri açısından da önemli olduğu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Lâmiî, *Nefehât Tercümesi,* İstanbul 1289, s. 453-454, 460, 465; Latîfî, *Tezkire,* s. 50; Taşköprizâde, *Şakā'ik,* Beyrut 1395, s. 152; Mecdî, *Şakāik Tercümesi,* İstanbul 1269, s. 262-265; *Keşfü'z-zunûn,* II, 1768; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme,* VIII, 175-176; İsmâil Belîğ, *Güldeste,* Bursa 1302, s. 140; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi',* I, 100; *Osmanlı Müellifleri,* I, 91-92; Zakir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ,* s. 19; Hüseyin Vassâf, *Sefîne,* I, 29-30; Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü,* Bursa Eski Eserler Ktp., Genel Böl., nr. 4522, IV, 388; E. Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Mimarisi,* İstanbul 1970, IV, 886-887; Zeki Velidî Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş,* İstanbul 1981, s. 377-378; Kufralı Kasım, "Molla İlâhî ve Kendinden Sonraki Nakşibendiye Muhiti", *TDED,* III (1948), s. 132-135; Semavi Eyice, "Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri", *TM,* XII (1955), s. 205 vd.; Mustafa Kara, "Molla İlâhî'ye Dair", *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII (The Journal of Ottoman Studies),* İstanbul 1988, s. 365-390.

MUSTAFA KARA — HAMİD ALGAR

ABDULLAH KESTELÎ

(ö. 948/1541)

***Mirkātü'l-luġa* adlı Arapça-Türkçe sözlüğün yazarı.**

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Babasının adı Yûsuf, dedesinin adı Muhammed'dir. Kaynaklarda sadece Aydın'ın Kestel köyünde doğduğu, kadılık yaptığı, Arapça'yı çok iyi bilen, bilhassa lugat sahasında derin bilgi sahibi bir kimse olduğu ve Tire'de vefat ettiği belirtilmektedir.

Mirkātü'l-luġa 30.000 kadar madde başı kelime ihtiva etmektedir. Müellif bunlardan 14.000'ini Cevherî'nin *es-Sıhâh fi'l-luġa* adlı eserinden, 16.000'ini de Fîrûzâbâdî'nin *el-Kāmûsü'l-muhît*'inden almış ve bu Arapça kelimelerin Türkçe karşılıklarını vermiştir. *Mirkātü'l-luġa*'daki sistem Cevherî ile Fîrûzâbâdî'nin sözlüklerindeki sistemin aynısıdır. Kelimenin son harfi "bab", ilk harfi de "fasıl" içinde belirtilmiştir. Sözlükte aranan herhangi bir kelimeyi, son harfinden ilk harfine doğru bir sıra takip ederek bulmak mümkündür. *Mirkātü'l-luġa*'da, yukarıda belirtilen sıra içinde, önce Arapça kelimelere verilmiş, sonra da her kelimenin Türkçe anlamı yanına yazılmıştır. Kelimenin birden fazla anlamı varsa bunlar önem sırasına göre sıralanıp araları "ve" ile ayrılmıştır. Meselâ **'arîza:** "Hâcet ve keskinlik ve söze kadir kimse ve kapı eşiği ve rahmet ve yüzün bir tarafı ve ol nâkadur ki kesre veya havuza irişe". Arapça imlâya göre aynı yazılan, fakat okunuşu farklı olduğu halde mânası bir önceki gibi olan kelimelerde "misl-i..." ifadesi kullanılır. Meselâ **keter:** "Örgüç"; **kitir:** "Misl-i keter". Arapça kelime çoğul ise hangi kelimenin çoğul şekli olduğu belirtilir. Meselâ **büyût:** "Cem'-i beyt"; **büyûtât:** "Cem'-i büyût". Bazan Arapça kelimenin mânası yine Arapça veya Farsça bir kelime ile açıklanır. Meselâ **hâtime:** "Hâtimetü'ş-şey', âhıruhu"; **celîs:** "Hem-

Abdullah Kestelî'nin *Mirkātü'l-luġa* adlı eserinin İstanbul nüshalarından birinin ilk sayfası (İÜ Ktp., TY nr. 400)

